

بررسی راه‌های همگرایی قومیتی با تأکید بر اقوام ترک و کرد در شهرستان ماکو

دکتر حمیدرضا اخوان مفرد^۱، سرهنگ ستاد عبدالله هندیان^۲،

تاریخ دریافت: ۸۷/۶/۱۴

تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۰/۲۲

سرگرد حسن زینال نژاد^۳

چکیده:

اکثر کشورهای جهان از اقوام متعدد تشکیل یافته‌اند. این تنوع در اغلب کشورهای مزبور منبع خشونت بوده و موجب بروز جنگ‌ها و درگیری‌های داخلی و از بین رفتن جان میلیون‌ها انسان بوده است. کشور ایران نیز دارای تعدد و کثرت قومی است و اقوام ایرانی به‌طور عمده در حاشیه و نوار مرزی ایران شکل گرفته‌اند. شهرستان ماکو نیز با ترکیب جمعیتی از هر دو قوم ترک آذری و کرد در منتهی‌الیه شمال غربی ایران و در همسایگی کشورهای جمهوری ترکیه و آذربایجان قرار گرفته است. تنوع قومی در ایران نیز همانند سایر کشورها گاه منبع درگیری و منشاء خشونت‌های قومی و موجب بروز بحران‌های امنیتی در اقصی نقاط قوم‌نشین بوده و مرکز را نیز تحت تأثیر قرار داده است. از آن جمله می‌توان به بحران‌های مهاباد و فرقه دمکرات آذربایجان در فواصل سال‌ها ۱۳۲۴-۱۳۲۵. و نیز بحران‌های مناطق قوم‌نشین پس از انقلاب اسلامی و بحران آذربایجان در سال ۱۳۸۵ و دامنه آن در شهرستان ماکو و... اشاره نمود. هدف این پژوهش بررسی و شناسایی راهکارهای ارتقاء سطح همگرایی اقوام ایرانی برای ایجاد همبستگی و وفاق اجتماعی به منظور دستیابی به یک امنیت پایدار می‌باشد. تحقیق به‌صورت موردی و بر روی اقوام ساکن در شهرستان ماکو انجام پذیرفته است. روش تحقیق از نوع توصیفی زمینه یاب (پیمایشی) است. جمعیت ترک و کرد زبان ماکو به‌عنوان جامعه آماری و حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰ م) تعداد ۲۸۳ نفر به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده‌اند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که در تنظیم آن از طیف لیکرت استفاده شده است. روایی پرسشنامه با مطالعه منابع، انجام تست اولیه، مصاحبه حضوری با اهل‌خبره و کارشناسان و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه‌ها ۰/۶۸۲، محاسبه شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و نمودار و در سطح استنباطی از آزمون t و آنالیز واریانس استفاده گردیده است. با توجه به اثبات تمامی فرضیات و نتایج کلی تحقیق، معلوم گردید هر پنج عامل دینی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در ارتقاء سطح همگرایی اقوام تأثیر مثبت داشته و بر همین مبنا پیشنهادهای پژوهشی و کاربردی ارائه شده که با عملیاتی شدن این پیشنهادها سطح همگرایی به‌طور چشمگیری افزایش یافته و موجب انسجام هر چه بیشتر اجتماعی و حصول امنیت پایدار خواهد بود.

واژگان کلیدی:

اداره امور پلیسی قومیت‌ها / Ethnical Policing / قومیت Ethnical / ناسیونالیسم قومی Ethnical nationalism / اقوام ایرانی / Iranian tribes / وفاق اجتماعی / Social consensus / همبستگی ملی / National Solidarity / خشونت قومی / Ethnic Violence / شهرستان ماکو / Makou City / قوم ترک / Turks / قوم کرد / Kurds.

□ **استاد:** اخوان مفرد حمیدرضا؛ هندیانی، عبدالله و زینال نژاد، حسن (زمستان ۱۳۸۷). «بررسی راه‌های همگرایی قومیتی با تأکید بر اقوام ترک و کرد در شهرستان ماکو». فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال سوم، شماره چهارم، ۳۹۹-۴۱۵.

۱. استادیار دانشگاه امام حسین(ع)

۲. عضو هیأت علمی دانشگاه علوم انتظامی

۳. کارشناسی ارشد فرماندهی و مدیریت انتظامی

مقدمه

صاحب نظران و سیاست گذارانی که طی دهه‌ها، حوادث جهان را از منظر جنگ سرد مشاهده می‌کردند اکنون شاهد جهانی هستند که در آن ملی‌گرایی و تمایلات قومی منبع اولیه درگیری‌های مسلحانه شده است و فرسایش جهانی قدرت دولت - ملت‌ها را بدنبال داشته است. با بررسی‌های به عمل آمده در سال ۱۹۸۸ در مورد منازعه مسلحانه دولت‌ها از مجموع ۱۱۱ مورد ستیزه در دنیا، ۶۳ مورد داخلی و ۳۶ مورد به عنوان جنگ رو در روی دولت‌ها توصیف شده است. یعنی در واقع با کاهش جنگ سنتی بین کشورها، شاهد رشد روزافزون درگیری‌های داخلی هستیم و آمار تلفات ستیزه‌ها نشان می‌دهد که به طور متوسط بین ۱/۶ تا ۳/۹ میلیون شهروند به‌دست دولت‌ها در هر دهه بعد از جنگ دوم جهانی کشته شده‌اند.

واکر کانر با یک بررسی که در سال ۱۹۷۰ انجام داده می‌گوید که از مجموع ۱۳۲ کشور موجود در آن زمان فقط ۱۲ کشور از نظر قومی همگن بوده‌اند و در ۲۵ کشور دیگر یک گروه قومی که در اکثریت بوده وجود داشته و در ۵۳ کشور آنها جمعیت به بیش از ۵ گروه مهم و عمده قومی تقسیم شده است. و در ادامه مطالعات انجام گرفته یک بررسی در مورد ناسیونالیسم قومی (یعنی عقیده بر اینکه حاکمیت مردم در اختیار اعضای گروه قومی خودشان قرار گیرد) در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که تنها در ۱۴ کشور جهان اقلیت قابل توجهی وجود ندارد و در این میان تنها ۴ درصد جمعیت جهان در کشورهایی زندگی می‌کنند که دارای یک گروه قومی می‌باشند (حق‌پناه، ۱۳۸۱، ص ۳).

از سال ۱۹۴۵م. تا به حال حدود بیست میلیون نفر در اثر جنگ‌ها، انقلاب‌ها و مبارزات آزادیخواهی و ناآرامی‌های قومی کشته شده‌اند. شاید در حدود بیست میلیون نفر هم در اثر تنازعات و درگیری‌های قومی آواره و پناهنده شده‌اند و به جرات می‌توان گفت که از صد مورد جنگی که از سال ۱۹۴۵ م. شروع شده و هنوز هم ادامه دارد، حدود هفتاد درصد یا حداقل ۵۰ درصد از آنها درگیری‌های قومی و برخی هم قیام علیه حکومت‌های استعماری بوده است (حق‌پناه، ۱۳۸۱، ص ۳).

بیان مسئله: در تاریخ ۲۷ بهمن ماه ۱۳۸۴ در پی توزیع گسترده اعلامیه‌هایی مبنی بر اعلام حمایت از عبدالله اوجالان که هفت سال پیش توسط نیروهای امنیتی اسرائیل دستگیر و تحویل مقامات ترکیه گردید و دعوت حزب حیات آزاد کردستان (پژاک) از اکراد منطقه برای شرکت در محکومیت این عمل دولت ترکیه به شکل روزه گرفتن، پوشیدن لباس سیاه و تعطیلی مکان شغلی در ۲۶ بهمن صورت گرفت. علیرغم اینکه نیروهای پلیس تذکرات لازم را مبنی بر جلوگیری از برگزاری تظاهرات اعلام و نیروهای امنیتی در آماده باش کامل بودند، اما جمعی از هواداران عبدالله اوجالان (آپو) در ۲۷ بهمن ماه در روستای یولاگلدی و شهر بازرگان اقدام به تظاهرات کردند که

این تظاهرات به خشونت کشیده شد. در این درگیری‌ها که بیش از سه ساعت به طول انجامید و ساعتی جاده بین‌المللی ایران به اروپا بسته شد، بیش از ۴ نفر در اثر اصابت تیر مجروح و تعداد زیادی از افراد شرکت کننده مصدوم شدند، که دو نفر از مجروحین به علت شدت جراحات وارده جان خود را از دست دادند و مصدومین نیز به مراکز درمانی انتقال داده شدند (دو هفته‌نامه آوای ماکو، ۱۳۸۴/۱۱/۳۰).

اگرچه بحران اشاره شده به دلایل عدیده، از جمله آمادگی قبلی نیروهای امنیتی و مدیریت صحنه با توسل به زور در کمترین زمان ممکن پایان یافت، اما این موضوع به معنای اتمام دایمی بحث قومیت نمی‌باشد. به عبارتی سرکوب و یا مدیریت صحنه، منبع بحران و چالش را منتفی ساخته، و در هر زمان دیگر با کوچکترین جرقه و تحریک قومی می‌تواند بحران عظیمی را به راه اندازد.

اینک نمونه دیگری را ذکر می‌نماییم. در اوایل خرداد ۱۳۸۵ در پی درج مطلبی توهین آمیز نسبت به ترک‌های آذری در روزنامه ایران، بحران این منطقه را فرا گرفت. اغلب شهرهای آذربایجان یکی پس از دیگری دچار آشوب گردید. در این آشوب‌ها تعدادی از عوامل مخرب و فرصت طلب به مراکز دولتی از جمله بانک‌ها، ادارات، سازمان‌ها و دیگر موسسات دولتی حمله برده و به تخریب اموال دولتی پرداختند. غیر از منطقه آذربایجان استان‌های ترک‌نشین اردبیل و زنجان نیز متأثر از این حادثه گردیده و آشوب‌های مشابهی در شهرهای این استان‌ها بوجود آمد. در این حوادث تعدادی از هموطنان کشته و مجروح شدند و البته عناصر فرصت طلب دستگیر و تحویل مقامات قضایی شدند.

دامنه این بحران به شهرستان ماکو نیز کشیده شد و در روز جمعه پنجم خرداد ۱۳۸۵ حوادث ناگواری در این شهرستان به وقوع پیوست. حدود ساعت ۱۱ با اعلام قبلی غیررسمی تعداد حدود ۷۰ نفر از مردم در کنار تندیس شهروار اجتماع کردند که به‌طور مرتب در حال افزایش بود. ابتدا مسئولین امنیتی از جمله فرماندار شهرستان با سخنرانی درصدد ختم تجمع و تقاضای پراکنده شدن برآمد که این اقدامات مؤثر واقع نگردید و توضیحات سایر مسئولین شهر نیز افراد حاضر در تجمع را قانع ن ساخت و آنان شعارهایی در محکومیت اهانت کنندگان سر دادند که در نتیجه، این تجمع با حمله پلیس به خشونت کشیده شد و تعدادی از افراد در این حوادث مضروب و مجروح گردیدند (تلخیص و برگرفته شده از دو هفته‌نامه آوای ماکو، شماره ۱۵۲، ص ۵).

بنابراین با توجه به آنچه که گذشت مطالعه و بررسی مسئله قومیت‌ها و چالش‌های پیش روی آن به ویژه در ایران اسلامی و به تبع آن در شهرستان ماکو که از دو قوم بزرگ ترک آذری و کرد تشکیل یافته، ضروری بوده است. لذا بر آنیم که به بررسی راه‌های همگرایی قومیتی در جهت نیل به استراتژی ایجاد تفاهم ملی و انسجام اسلامی بپردازیم.

اهداف جزئی:

- ۱- شناسایی عوامل مؤثر در همگرایی قومیتی ترک و کرد در شهرستان ماکو؛
- ۲- شناسایی منابع و پتانسیل‌های بالقوه دینی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی سامان بخش و همگرا کننده اقوام ترک و کرد؛
- ۳- تبیین راهکارهای مؤثر در افزایش همگرایی بین اقوام ترک و کرد؛
- ۴- تجویز راهکارهای علمی و عملی وحدت بخش اقوام ترک و کرد در شهرستان ماکو؛
- ۵- احصاء راه‌های ایجاد امنیت و آسایش عمومی پایدار و باثبات در شهرستان ماکو.

فرضیه‌ها:

فرضیه اول: تأکید بر اشتراکات دینی در همگرایی قومیتی تأثیر دارد.
فرضیه دوم: تأکید بر میراث‌های فرهنگی و پیشینه تاریخی مشترک در همگرایی قومیتی تأثیر دارد.

فرضیه سوم: توجه به عمران و توسعه مناطق قوم نشین و کاهش محرومیت‌ها در آن در همگرایی قومیتی تأثیر دارد.

فرضیه چهارم: توسعه اجتماعی از جمله تقویت احترام و تکریم در میان شهروندان، نهادینه کردن عناصر مثبت از جمله احترام به نظرات و سلیقه‌ها، ارتقاء سطح ارتباطات اجتماعی و... در همگرایی قومیتی تأثیر دارد.

فرضیه پنجم: ایجاد فرصت‌های برابر برای تمامی اقوام در دستیابی به مناصب دولتی در همگرایی اقوام تأثیر دارد.

ادبیات نظری: از جمله اصطلاحات گنگ و مبهم در تحقیقات اجتماعی که با پیچیدگی‌های مفهومی بسیار زیادی همراه است، واژه‌های مترادف قوم و قومیت می‌باشد. یک گروه قومی اجتماع کوچکی از انسان‌ها در درون جامعه‌ای بزرگتر است که به طور واقعی یا احساسی و ادراکی دارای اصل و نسب مشترک، خاطرات مشترک و گذشته تاریخی - فرهنگی مشترک هستند. همچنین دارای یک یا چند نمونه سمبلیک نظیر خویشاوندی، مذهب، زبان، سرزمین و خصوصیات ظاهری فیزیکی مشترک می‌باشد که هویت گروهی، آنان را از گروه‌های دیگر متمایز می‌سازد و اعضای آن به تعلقات گروهی قومی خویش آگاهی دارند (نشریه منشور، ۱۳۸۳، ص ۱۱).

«قوم عبارت است از یک جمعیت انسانی مشخص که با یک افسانه اجدادی مشترک، خاطرات مشترک، عناصر فرهنگ پیوند با یک سرزمین تاریخی یا وطن و میزانی از حس منافع و مسئولیت.» این تعریف مبتنی بر چند عنصر محوری هویت، اقتصاد، آگاهی و فرهنگ مشترک است که به آن اعتبار و وزانت علمی نیز می‌بخشد (افتخاری، ۱۳۷۸، ص ۲۹).

آنچه که اهمیت دارد مسئله سیاسی شدن موضوع قومیت‌ها است، که عبارت‌اند از سیاسی

شدن نشانه‌ها یا سمبل‌های قومی (زبان، مذهب، نژاد، فرهنگ) که موجب شکاف‌های قومی و یا تشدید آن است. قومیت و مسائل قومی به طور عمده به این جهت اهمیت سیاسی پیدا می‌کنند که می‌توانند تبدیل به منبع مهمی برای بسیج سیاسی مردم و منشأیی برای منازعات داخلی و بین‌المللی گردند و این موضوع غیر از کشورهای جهان سوم، در دموکراسی‌های فرا صنعتی پیشرفته اروپای غربی، شمال آمریکا و اروپای شرقی نیز مطرح است.

وحدت قومی ناظر بر وضعیتی است که در درون یک کشور، مرزهای جغرافیایی با مرزهای قومی منطبق باشد. به این معنا که کل جمعیت کشور از یک قوم واحد با ویژگی‌هایی که درباره گروه قومی ذکر شد، همبستگی و آگاهی از منافع و تبار مشترک تشکیل شده باشد. البته این وضعیت در شرایط عینی بسیار نادر است. به عبارتی دیگر، وضعیت تصویری یا نمونه آرمانی این مقوله است. در شرایط عینی همواره با وضعیتی نسبی مواجه هستیم و وحدت، تابع عوامل مختلفی از جمله عوامل تغییر ناپذیر چون ویژگی‌های قومی و عوامل تغییر ناپذیری چون: ساختار، شیوه‌های زیست، اهداف، آرمان‌ها و ایدئولوژی‌ها تعریف می‌شود. وحدت قومی نیز در حد اعلای مفهومی آن در واقعیت مشاهده نشده است. در عمل حتی ملت‌های تک پایه نیز درجاتی از تنوع و تمایز را در خود دارند. از این حیث، حتی تمایزات و تفاوت‌ها بر شباهت‌ها غلبه دارد. تفاوت‌های فردی و اجتماعی ناشی از عوامل اکتسابی یا وراثتی و تحولات تکنولوژیک، علمی، صنعتی و... در عمل، اجتماعات انسانی را متفاوت ساخته است. بنابراین آنچه در واقعیت مشاهده می‌شود، وضعیتی میان یکدستی و تنوع و میان همگونی و تکثر یا چندگونگی است.

این الگو مبتنی بر تصورات یا برداشت‌هایی چند در مورد انسان و اجتماع انسانی است، مفروضاتی که بر نوع سیاست و مدیریت و استراتژی مدیریتی و چگونگی کار بست آن در اجتماعات قومی در جهت رسیدن به وحدت و انسجام ملی تأثیر گذار است. اهم این مفروضات عبارتند از:

- ۱- وجود عینی اجتماع یا ملتی خالص از نظر ویژگی‌های قومی امکان‌ناپذیر است.
- ۲- تفاوت و تمایز، جزء جدایی ناپذیر حیات فردی و اجتماعی نوع انسان بوده و بنابراین، سطوح فردی (خرد) و اجتماعی - ملی (کلان) آن است. تفاوت‌ها و تمایزات حذف‌شدنی نیستند.
- ۳- وحدت در سطوح اجتماعی آن، همواره امری نسبی است و میان همگونی در خصال فردی تا همگونی در سطوح فرهنگی، زیستی، اعتقادی، آرمانی و ساختاری سیاسی نوسان دارد.
- ۴- تعارضات درون و میان اجتماعات ضرورتاً ناشی از تفاوت‌های درون و میان آنها نیست که تصور شود با حذف و یا تقلیل تفاوت‌ها، تعارضات کاهش می‌یابد.
- ۵- به رغم وجود تفاوت‌های بسیار در ساختار، جهت کلی اجتماعات انسانی به سوی وحدت است.

۶- سیاست‌های انسجام و وحدت اجتماعی و ملی به جای توجه به یکسان سازی صفات

خصال ذاتی اکتسابی افراد، گروه‌ها و اجتماعات انسانی، باید به وحدت به معنای انسجام در کلیت و همسویی در جهت‌گیری آن معطوف گردد.

۷- تنوع ویژگی ذاتی هستی یا جهان به‌طور عام و موجود انسانی به‌طور خاص است. در پس و ظاهر تنوع، نوعی پیوستگی و همبستگی میان اجزای عالم مشاهده می‌شود که این پیوستگی نشانگر نظم عام در اجزای هستی است (افتخاری، ۱۳۷۸، ص ۷۲).

در شرایط کنونی هیچ نظام و حکومتی نمی‌تواند با بذل همه توجه خود به مرکز، از آنچه در پیرامون می‌گذرد بی تفاوت باشد و مشروعیت خود را فقط از قوم و گروه خاصی کسب کند. حکومت در روزگار ما ناگزیر از مشروعیت بخشیدن و احترام به حقوق همه اقوام، مذاهب و بخش‌های مختلف جامعه و پاسخگویی به مطالبات و انتظارات مشروع آنان و در نهایت استفاده از ظرفیت و توان آنها در جهت رسیدن به هدف‌های ملی است و لاجرم باید آستانه تحمل خود را در برابر افزایش آگاهی و مطالبات اقوام به گونه‌ای افزایش دهد که بیان هر مطالبه و انتظاری به مثابه تهدید تلقی نگردد.

عوامل مؤثر در همگرایی اقوام: هویت ملی و وجود یک ملت از حیاتی‌ترین مسائل یک کشور محسوب می‌شود. هرچه یک ملت دارای عوامل همبستگی بیشتری باشد، به همان مراتب وحدت و منشأ قدرت سیاسی و اقتصادی بالا بوده و سهل‌تر می‌تواند هویت ملی را تجلی دهد. در اغلب ممالک دنیا، بین افراد ملت، صرف نظر از سرزمینی که همه در آن زندگی می‌کنند و حکومتی که تحت بیرق آن به سر می‌برند، عواملی وجود دارد که آنها را به همدیگر نزدیک کرده و از مردم سرزمین سایر کشورها مجزا می‌سازد، این عوامل که اجرای اصلی هویت ملی را تشکیل می‌دهند عبارتند از:

الف) نژاد: در گذشته، این عامل در بین اقوام بدوی، و همچنین در قرون وسطی و شاید تا همین اواخر به اعتقاد فیلسوفان و نظریه پردازان اجتماعی جزء عوامل اصلی همبستگی و هویت ملی به حساب می‌آمد. ولی در حال حاضر با گسترش ارتباطات و اختلاط زیادی که در بین ملل جهان صورت پذیرفته، اندکی اهمیت خود را از دست داده است.

ب) زبان و فرهنگ: اصولاً زبان هر ملتی از ارکان اصلی فرهنگ و بیان‌کننده فرهنگ هر ملت محسوب می‌گردد. فرهنگ غالباً با تکیه‌زدن بر زبان، شخصیت و هویت فرهنگی یک ملت را تشکیل می‌دهد. اگر مردم فرانسه «فرانسوی» خوانده می‌شوند، نه تنها به سبب زبان، بلکه به علت فرهنگ که عامل اساسی تشکیل دهنده هویت ملی آنها است فرانسوی خوانده می‌شود.

ج) آداب و رسوم و سنن اجتماعی: سنن اجتماعی و رسوم هر ملت، علاوه بر انعکاس و فرآیند کارکرد هر ملت، عمده‌ترین عنصر تشخیص دهنده هویت ملی ملت هر سرزمین است.

د) دین و مذهب: در بسیاری از کشورها، عامل دین و مذهب علاوه بر تشخیص هویت فرهنگی

و دینی آن کشور، جزء عوامل شناسایی آن کشور در سطح دنیا و گاه به عنوان عامل مهم همبستگی ملی به‌شمار می‌آید. لیکن به این نکته باید اشاره کرد با توجه به اینکه بسیاری از ادیان مختص مردم یک کشور نبوده، از این رو کارشناسان علوم اجتماعی اکنون دین و مذهب را یک عامل معنوی شمرده و گاه در برابر تنش دینی و مذهبی از عوامل اصلی هویت ملی بهره می‌گیرند که بر اهمیت ترین عامل همبستگی مردم هر جامعه به حساب می‌آید.

هـ) سرزمین مشترک: اجتماع افراد در یک سرزمین مشترک عامل اصلی همبستگی یک ملت است. مردمی که در یک سرزمین مشترک زندگی می‌کنند خواه و ناخواه با یکدیگر همبستگی زبانی و فرهنگی پیدا می‌کنند. سخن هانس کوهن، جامعه‌شناس و سیاستمدار ملی‌گرای آمریکایی در این باره جالب توجه است. ایشان می‌گوید: «سرحدات سیاسی باعث بوجود آمدن ملت‌ها می‌شود.» مثلاً ملت کانادا که از ترکیب دو ملت کاملاً متمایز به‌وجود آمده است حاصل وحدت سیاسی و جغرافیایی کشور کانادا است.

و) عامل اقتصادی: از جمله عوامل ایجاد همبستگی ملی، عامل اقتصادی است و نقش این عامل پررنگ تر می‌باشد. زیرا در بسیاری از موارد مشاهده شده است که افراد از جهات گوناگون مثل زبان، فرهنگ، نژاد و مذهب از یکدیگر متفاوت بودند ولی از نظر اقتصادی دارای هدفی مشترک و بر اثر همکاری برای نیل به این هدف به تدریج در همدیگر ممزوج و بانی یک کشور مستقل گردیده‌اند. کشور سوئیس از جمله این کشورها است (یوردشاهیان، ۱۳۸۰، ص ۱۶).

۸ - اگر چه عوامل تشریح شده از عوامل مهم همبستگی و انسجام اجتماعی و در نهایت هویت ملی به‌شمار می‌روند اما باید به این مهم توجه داشت که همیشه تمام این عوامل در بین افراد همه ملل وجود نداشته و گذشته از این، یک ملت زمانی می‌تواند صورت سیاسی پیدا می‌کند که حداقل یک عامل مشترک در بین افراد آن وجود داشته و مردم خود را متعلق به آن بدانند و بخواهند که چنین شود. لذا بر استراتژیست‌های قومی واجب است که به این مهم توجه داشته و بسترهای لازم را برای تحقق این مهم بوجود آورند.

۹ - هدف اصلی در طراحی و تدوین سیاست قومی باید معطوف به تقویت هرچه بیشتر یکپارچگی، همبستگی، وحدت و وفاق ملی (اجتماعی) باشد. از این مسئله در علوم رفتاری به مهندسی ملت‌سازی، تقویت نظم سیاسی و اجتماعی و یکپارچگی ملی و... یاد شده است. به‌طور کلی از دیدگاه جامعه‌شناختی، یکپارچگی اجتماعی نه یک واقعیت محقق، بلکه یک امکان اجتماعی است. به عبارتی دیگر جوامع پس از گذراندن یک دوره تمایزات اجتماعی تعمیق یافته، تمایززدایی را نیز بایست بیازمایند و در اهمیت این موضوع همین بس که توافق اجتماعی، یکپارچگی و انسجام الزام و شرط بقای یک نظام اجتماعی تلقی می‌شود. یکپارچگی اجتماعی «وفاق اجتماعی» پایه اصلی تحقق همبستگی و وحدت ملی است.

۱۰ - از لحاظ تحلیلی، عناصر وفاق اجتماعی عبارت است از توافق جمعی بر سر مجموعه ای از اصول و قواعد اجتماعی که البته خود موجد انرژی عاطفی است، می باشد. بنابراین سیاست قومی کلان در ایران باید به ترتیب مبتنی بر تقویت وفاق اجتماعی، انسجام نظام مند، همبستگی ملی و در نهایت نظم عمیق و درونی شده اجتماعی باشد. برای نیل به این مهم بایستی مدیران سیاسی جامعه توانایی ها و درون داشت های انسجام بخش حوزه های فرهنگ، تبلیغات و ارتباطات، دینی و مذهبی، اقتصاد، سیاست و اجتماعی را برنامه ریزی نمایند. برای عملیاتی کردن این هدف می توان گفت سیاست قومی باید از یک طرف اشتراکات و توافقات میان اقوام با همدیگر و با هویت فرهنگی مرکزی را تقویت و از سوی دیگر پی گیر حذف نقاط افتراق، تضاد و تعارض در چهار حوزه اصلی دینی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی باشد. به این ترتیب است که استراتژی وحدت در تکرر قومی محقق می شود. با توجه به تحلیل فوق و ضرورت ارتقاء سطح همگرایی اقوام ایرانی و با نگرش به چارچوب تحلیلی مبانی نظری ارائه شده، به نظر می رسد عینی ترین، عملی ترین و واقع بینانه ترین روش برای همگرایی اقوام ایرانی - و از جمله همگرایی اقوام ترک آذری و کرد شهرستان ماکو - الگوی وحدت در کثرت می باشد و اینجانب نیز بر این الگو تأکید می نمایم.

مواد و روش ها

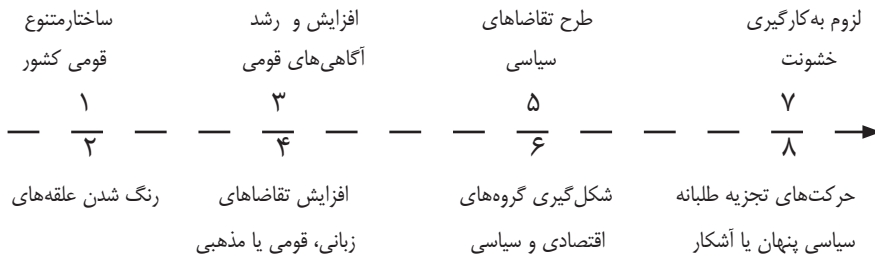
تحقیق به صورت موردی و بر روی اقوام ساکن در شهرستان ماکو انجام پذیرفته است و از نوع توصیفی (پیمایشی) است. جامعه آماری، جمعیت ترک و کرد زبان ماکو و حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰م) تعداد ۳۸۲ نفر به روش تصادفی طبقه ای انتخاب شده اند. ابزار جمع آوری داده ها، پرسشنامه محقق ساخته ای است که در تنظیم آن از طیف لیکرت استفاده شده است. روایی پرسشنامه با مطالعه منابع، انجام تست اولیه، مصاحبه حضوری با اهل خبره و کارشناسان و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ها ۸۶/۲، محاسبه شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده ها در سطح توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و نمودار و در سطح استنباطی از آزمون t و آنالیز واریانس استفاده گردیده است.

یافته ها

به طور کلی در بررسی مسئله قومی در ایران باید دانست که این موضوع نیز مانند هر مسئله اجتماعی دیگر در طیفی از حالات و شدت متفاوت قابل تشخیص و بررسی است. طیف مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اقوام در ایران را می توان با استمداد از طیف زیر به مطالعه درآورد؛

۴۰۷ ■ بررسی راه‌های همگرایی قومیتی با تاکید بر اقوام ترک و کرد در شهرستان ماکو

این طیف، درجات مختلف شدت مسئله قومی را نشان داده، بنابراین در اینجا با طیفی از مراحل مختلف بحران در زمینه اقوام روبرو هستیم. برای ابهام زدایی از بحث می‌توان مسئله قومی در ایران را در دو سطح از شدت خلاصه کرد:

۱- در نتیجه تضعیف وحدت و هویت ملی، هویت قومی در اثر رشد آگاهی‌های قومی شدت می‌گیرد.

۲- تبدیل هویت خواهی (هویت‌طلبی) به تحرکات سیاسی خشونت آمیز.

فرضیات: برای بررسی اثر متغیر وابسته بر متغیر مستقل از مدل رگرسیون و از متد stepwise استفاده گردید.

فرضیه اول: تأکید بر اشتراکات دینی در همگرایی قومیتی تأثیر دارد.

هر ۸ متغیر مستقل در همگرایی قومیتی تأثیر مثبت دارند و هر ۸ متغیر در مدل وارد گردید که خلاصه مدل ۸ به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول شماره ۱. خلاصه مدل فرضیه اول

Model	R	R2	Std. Error
۸	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰

جدول شماره ۲. آنالیز ANOVA فرضیه اول

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig
۸	Regression	۱۶۳۷۱/۳۱۹	۸	۲۰۴۶/۴۱۵	۴۱/۹۷۸۲/۲۱۴۶۷۱۹۲/۰۰۰	۰/۰۰۰
	Residual	۰/۰۰۰	۳۷۳	۰/۰۰۰		
	Total	۱۶۷۳۱/۳۱۹	۳۸۱			

جدول شماره ۳. ضرایب فرضیه اول

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	.Sig	
	B	Error Std	Beta			
۸	(Constant)	۹/۸۸۴E_۱۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	
	متغیر مستقل پنجم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۲۱۸	۳۰۹۴۲۲۲۸/۴۱۶	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل سوم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۷۸	۲۸۳۶۱۹۵۰/۱۱۵	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل هفتم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۹۹	۲۵۳۶۶۱۳۷/۱۷۰	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل چهارم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۹۹	۳۲۶۵۹۵۴۸/۲۲۵	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل اول	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۸۸	۳۹۷۴۵۱۸۷/۵۲۶	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ششم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۲۰۱	۳۲۲۸۵۲۱۵/۹۸	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل دوم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۰۱۵	۲۶۳۰۷۸۱۲/۲۸۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل هشتم	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	-۰/۰۱۹	۲۴۶۷۶۶۰۰/۰۷۸	۰/۰۰۰

سطح معنی داری تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است و مقدار t جدول فوق نشان می‌دهد تمامی گویه‌های فرضیه اول با اهمیت هستند و در همگرایی قومیتی تأثیر مثبت دارند. و با استفاده از معادله $Y=X + 9/884 \times 10^{14}$ می‌توان با استفاده از متغیر مستقل متغیر وابسته را پیش بینی نمود. فرضیه دوم: تأکید بر موارد فرهنگی و پیشینه تاریخی مشترک در همگرایی قومیتی تأثیر دارد. مشخص گردید از ۸ متغیر مستقل ۷ متغیر تأثیر مثبت دارند که خلاصه مدل ۷ به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول شماره ۴. خلاصه مدل فرضیه دوم

Model	R	R2	Std. Error
۷	۰/۹۹۹	۰/۹۹۹	۰/۲۷۲۸

جدول شماره ۵. آنالیز ANOVA فرضیه دوم

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
۷	Regression	۲۵۹۷۰/۰۲۷	۷	۳۷۱۰/۰۰۴	۴۹۸۴۱/۳۴۹	...
	Residual	۲۷/۸۳۹	۳۷۴	۰/۷۴۰		
	Total	۲۵۹۹۷/۸۶۶	۳۸۱			

جدول شماره ۶. ضرایب فرضیه دوم

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۷	(Constant)	۰/۴۳۰	۰/۷۷۰		۰/۰۵۶	۰/۵۷۶
	متغیر مستقل ۱۴	۱/۲۶۰	۰/۴۳۰	۰/۱۷۲	۲۹/۵۶۵	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۱۱	۱/۰۴۵	۰/۴۰	۰/۱۳۵	۲۶/۱۱۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۱۶	۱/۶۴۰	۰/۴۵۰	۰/۲۵۷	۳۶/۱۶۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۹	۰/۹۵۶	۰/۳۴۰	۰/۱۶۱	۲۸/۱۹۵	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۱۲	۰/۰۲۳	۰/۰۴۰	۰/۱۱۹	۲۵/۵۴۹	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۱۰	۰/۹۸۴	۰/۴۱۰	۰/۱۴۷	۲۴/۶۴۰	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل ۱۳	۱/۰۲۹	۰/۴۸۰	۰/۱۵۳	۲۱/۶۰۴	۰/۰۰۰

سطح معنی داری تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است جدول فوق نشان می‌دهد که ۷ متغیر از ۸ متغیر فرضیه دوم با اهمیت و در متغیر وابسته تاثیر گذارند و با استفاده از معادلات زیر می‌توان اثر یک متغیر را بر متغیر وابسته پیش بینی کرد:

$$y = 1/26 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۴}$$

$$y = 0/045 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۱}$$

$$y = 1/64 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۶}$$

$$y = 0/956 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۹}$$

$$y = 1/023 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۲}$$

$$y = 0/984 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۰}$$

$$y = 1/029 X + 0/43 \text{ : پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۱۳}$$

فرضیه سوم: توجه به عمران و توسعه مناطق قوم نشین و کاهش محرومیت‌ها در آن در همگرایی قومیتی تأثیر دارد. مشخص گردید هر ۸ متغیر مستقل در همگرایی قومیتی تأثیر مثبت دارند و هر ۸ متغیر در مدل وارد گردید که خلاصه مدل ۸ به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول شماره ۷. خلاصه مدل فرضیه سوم

Model	R	R2	Std. Error
۸	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰

جدول شماره ۸. آنالیز ANOVA فرضیه سوم

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	.Sig.
۸	Regression	۴/۲۹۸۰۴۲۹	۸	۵۵۴/۰۳۷۲۵	۹۳۰۲۱۲۸۵۶۲۶۱۸۳۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	Residual	۰/۰۰۰	۳۷۳	۰/۰۰۰		
	Total	۴/۲۹۸۰۴۲۹	۳۸۱			

جدول شماره ۹. ضرایب فرضیه سوم

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۸	(Constant)	۶۰۲۰۱E-۱۴	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۱۷	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۸	۶۳۰/۰۰۳۸۹۰۱۰۲	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۱	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۶۱	۴۵۱/۰۵۳۴۳۴۰۹۵	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۲۳	۱۱۷/۰۷۳۴۰۰۲۲۸	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۲	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۳۱	۴۳۴/۰۳۷۵۲۳۳۸۸۲	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۴	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱	۷۱۳/۰۳۸۲۰۷۶۳۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۱۹	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۲۷	۱۸۵/۰۳۲۷۱۳۱۹۴	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۳	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴۵	۳۹۰/۰۳۴۶۷۳۴۳۶	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۸	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۵	۶۹۸/۰۲۷۵۱۳۷۸۴	۰/۰۰۰

سطح معنی داری تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است و مقدار t جدول فوق نشان می‌دهد تمامی گویه‌های فرضیه سوم با اهمیت هستند و در همگرایی قومیتی تاثیر مثبت دارند. و با استفاده از معادله $Y = X + ۶/۲۰۱ \times ۱۰^{۱۴}$ می‌توان با استفاده از متغیر مستقل متغیر وابسته را پیش بینی نمود. **فرضیه چهارم:** توسعه اجتماعی منجمله تقویت احترام و تکریم در میان شهروندان، نهادینه کردن عناصر مثبت از جمله احترام به نظرات و سلیقه‌ها، ارتقاء سطح ارتباطات اجتماعی و... در همگرایی قومیتی تاثیر دارد.

مشخص گردید هر ۸ متغیر مستقل در همگرایی قومیتی تاثیر مثبت دارند و هر ۸ متغیر در مدل وارد گردید که خلاصه مدل ۸ به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول شماره ۱۰. خلاصه مدل فرضیه چهارم

Model	R	R2	Std. Error
۸	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰

جدول شماره ۱۱. آنالیز ANOVA فرضیه چهارم

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
۸	Regression	۶۱۰/۳۵۵۹۴۰	۸	۳۲۶.۴۴۴۹	۵۲۹۳۳۴۴۰۱۲۴۰۸۰۴۰۰۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	Residual	۰/۰۰۰	۳۷۳	...		
	Total	۶۱۰/۳۵۵۹۴۰	۳۸۱			

جدول شماره ۱۲. ضرایب فرضیه چهارم

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۸	(Constant)	۱۴-۳۹۵E.۷	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	۱/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۹	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴۶	۴۷۳/۳۲۲۷۴۴۵۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۱۴	۵۱۶/۶۵۱۸۱۰۰۳	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۶	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۵۵	۶۵۷/۳۲۲۶۶۰۶۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۵	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۰۷	۳۱۷/۳۷۱۴۷۹۷۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۸	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۵۱	۲۲۱/۲۴۳۱۳۸۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۲۷	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۶۳	۲۰۴/۴۰۷۹۵۱۱۸	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۱	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۳۹	۷۹۳/۲۷۹۸۳۴۴۷	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۲	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴۴	۷۶۸/۲۴۲۲۲۷۷۲	۰/۰۰۰

سطح معنی داری تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است و مقدار t جدول فوق نشان می‌دهد تمامی گویه‌های فرضیه چهارم با اهمیت هستند و در همگرایی قومیتی تاثیر مثبت دارند. و با استفاده از معادله $Y = X + 7/395 \times 10^{14}$ می‌توان با استفاده از متغیر مستقل متغیر وابسته را پیش بینی نمود.

فرضیه پنجم: ایجاد فرصت‌های برابر برای تمامی اقوام در دستیابی به مناصب دولتی در همگرایی اقوام تأثیر دارد. مشخص گردید از ۸ متغیر مستقل ۷ متغیر در همگرایی قومیتی تأثیر مثبت دارند و هر ۷ متغیر در مدل وارد گردید که خلاصه مدل ۷ به شرح جدول ذیل می‌باشد:

جدول شماره ۱۳. خلاصه مدل فرضیه پنجم

Model	R	R2	Std. Error
۷	۰/۹۹۹	۰/۹۹۸	۰/۳۶۳۱۱

جدول شماره ۱۴. آنالیز ANOVA فرضیه پنجم

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
۸	Regression	۲۳۱/۲۹۷۰۴	۷	۴۶۲/۴۲۴۳	۹۷۷/۳۲۱۸۴	۰/۰۰۰
	Residual	۴۷/۹۹۲	۳۶۴	۰/۱۳۲		
	Total	۲۳۱/۲۹۷۰۴	۳۷۱			

جدول شماره ۱۵. ضرایب فرضیه پنجم

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
۷	(Constant)	۰/۴۰۱	۰/۶۷۰		۵/۹۵۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۹	۱/۱۲۴	۰/۵۴۰	۰/۱۵۴	۲۰/۶۴۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۸	۱/۱۶۴	۰/۵۰۰	۰/۰۱۶	۲۳/۴۹۹	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۳	۱/۴۷۲	۰/۶۴۰	۰/۱۸۹	۲۲/۹۰۰	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۷	۱/۵۰۴	۰/۵۴۰	۰/۱۸۷	۲۸/۸۰۰	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۴	۱/۱۹۶	۰/۶۵۰	۰/۱۶۲	۱۸/۳۶۰	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۴۰	۰/۷۶۸	۰/۰۵۰	۰/۱۰۴	۱۵/۳۸۱	۰/۰۰۰
	متغیر مستقل شماره ۳۵	۰/۶۷۵	۰/۴۸۰	۰/۱۰۶	۱۳/۹۹۷	۰/۰۰۰

سطح معنی داری تمامی متغیرها کمتر از ۰/۰۵ است و جدول فوق نشان می‌دهد که ۷ متغیر از ۸ متغیر فرضیه پنجم با اهمیت و در متغیر وابسته تاثیر گذارند و با استفاده از معادلات زیر می‌توان اثر یک متغیر را بر متغیر وابسته پیش بینی کرد:

$$y = 1/124 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۹}$$

$$y = 1/164 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۸}$$

$$y = 1/472 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۳}$$

$$y = 1/504 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۷}$$

$$y = 1/196 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۴}$$

$$y = 0/768 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۴۰}$$

$$y = 0/675 X + 0/401 \quad \text{پیش بینی متغیر وابسته از روی متغیر شماره ۳۵}$$

با توجه به نتیجه محاسبات آماری و اثبات فرضیات طرح شده، پس با قاطعیت و براساس متغیرهای مؤثر در سطح همگرایی قومیت‌های ترک و کرد در شهرستان ماکو و همچنین جهت ارتقاء سطح همگرایی اقوام یاد شده با دولت مرکزی پیشنهادهای پژوهشی و کاربردی از سوی

محقق طراحی و پیشنهاد شد که مشروح آنها به شرح ذیل می‌باشد.

پیشنهادهای پژوهشی:

- ۱- لزوم پژوهش در زمینه مؤلفه‌های ارتقاء همبستگی اجتماعی در میان اقوام ترک و کرد شهرستان ماکو.
- ۲- ضرورت مطالعه در خصوص معادن و منابع بالقوه برای توسعه اقتصادی شهرستان ماکو.
- ۳- برگزاری مراسمات اسلامی و دینی مشترک همچون نماز اعیاد قربان و فطر مابین اقوام ترک و کرد و تأکید بر این موضوع از سوی مسئولین معنوی و سیاسی شهرستان.
- ۴- برگزاری کلاس‌های مشترک قرآن از سوی دار القرآن و سایر نهادهای دینی و مذهبی از جمله اداره حج و اوقاف و... و پیگیری جدی این موضوع از سوی روحانیون و ائمه جماعات و جمعه شهرستان.
- ۵- برگزاری جلسات تعامل بین روحانیون ترک و کرد در خصوص نحوه برنامه‌ریزی برای تبلیغات دینی.
- ۶- پرداختن مطبوعات محلی شهرستان بر تاریخ و پیشینه مشترک اقوام ایرانی به‌ویژه اقوام ترک و کرد برای ایجاد بستر روانی در جامعه.
- ۷- اهتمام سازمان آموزش و پرورش بر گنجاندن متون درسی با مفاهیم وحدت بخش اقوام ایرانی در دروس مقاطع پایه و به‌خصوص مقطع ابتدایی.
- ۸- اختصاص معلمین ترک زبان به روستاهای کرد نشین و بالعکس از سوی آموزش و پرورش در جهت ترویج و توسعه ادبیات تلفیق اجتماعی (وفاق اجتماعی) و به منظور ارتقاء سطح فرهنگ همگرایی.
- ۹- ریشه کن ساختن محرومیت اقتصادی و چهره فقر از شهرستان ماکو با اجرای پروژه‌های کوتاه مدت و میان مدت.
- ۱۰- احداث کارخانه‌ها و کارگاه‌های تولیدی و تبدیلی با مد نظر قرار دادن منابع، استعداد و توانمندی‌های منطقه ای در جهت اشتغال زایی و بمنظور کاهش نرخ بیکاری.
- ۱۱- استخدام فارغ‌التحصیلان بومی منطقه بدون توجه به قومیت آنها برای ادارات، موسسات و نهادهای شهرستان (توزیع عادلانه مشاغل دولتی)
- ۱۲- انتصاب مسئولین محلی و منطقه ای از میان مدیران توانمند بومی شهرستان و الویت این مهم برای مراجع ذیصلاح.
- ۱۳- تقویت صدا و سیمای استانی در تمامی مناطق قومی نشین و الزام کارشناسان، کارگردانان و برنامه‌ریزان به سمت ساخت برنامه‌ها، فیلم‌ها و سریال‌هایی که حامل پیام‌های وحدت بخش باشد «براساس فرهنگ اجتماعی مشترک که از آن به‌عنوان سیمان اجتماعی تعبیر می‌شود».

- ۱۴- پرهیز از تبعیض و ایجاد فرصت‌های برابر در دسترسی تمامی شهروندان اعم از ترک و کرد به تحصیل، شغل، امکانات رفاهی و تساوی در حقوق و سایر امتیازات مادی.
- ۱۵- برگزاری برنامه‌های فرهنگی و ورزشی مشترک برای اقوام ترک و کرد و پی‌گیری جدی این موضوع از سوی مقامات محلی (شهرستان) و منطقه ای (استان).
- ۱۶- مقابله و مبارزه با ترویج رقابت‌های کاذب قومی و فرهنگ سازی در این رابطه از سوی نهادهای اجتماعی و مدنی و حساسیت مدیران امنیتی به این مهم.
- ۱۷- پویایی و افزایش برنامه سازمان‌های حمایتی مثل بهزیستی، کمیته امداد و فعالیت بدون هر گونه تعصب و تبعیض.
- ۱۸- حساسیت مسئولین و مقامات محلی و امنیتی به اقدامات و عملکردهای قوم‌گرایانه کشورهای همسایه از جمله جمهوری آذربایجان و ترکیه و سیاست‌های قومی آنها و پیگیری موضوع از سوی شورای تامین شهرستان.
- ۱۹- ایجاد و توسعه بازارچه‌های مرزی برای تبادل کالا و درآمد سازی برای تمامی شهروندان و اتباع مرزنشین شهرستان ماکو و حساسیت اعضای شورای تامین شهرستان به این مهم.
- ۲۰- توجه جدی به نظرات و سلايق اقوام ترک و کرد و عملیاتی ساختن آنها از سوی مقامات محلی، منطقه ای و حتی ملی و نهادینه ساختن این موضوع (شوراهای محلی در این عرصه می‌توانند راهگشا باشند)
- ۲۱- تقویت احترام، عزت و تکریم در میان شهروندان با اجرای برنامه‌های فرهنگی، جشنواره‌های علمی، مسابقات ورزشی دو جانبه و... و اهتمام و برنامه‌ریزی مستمر از سوی ارگانهای ذیربط و پیگیری این موضوع از سوی رییس شورای تأمین شهرستان.

کتابنامه

- حق‌پناه، جعفر (۱۳۸۱). قوم‌گرایی به مثابه جنبش‌های اجتماعی جدید و پیامدهای آن در ایران، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حق‌پناه، جعفر (۱۳۸۱). **مراکز مؤثر در تدوین سیاست قومی کشور**، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- یوردشاهیان، اسماعیل (۱۳۸۰). **تبارشناسی قومی و حیات ملی**، تهران: فرزانه روز.
- دو هفته نامه **آوای ماکو**، شماره‌های ۱۴۵ و ۱۵۲.

منابع برای مطالعه بیشتر:

- احمدی، حمید (۱۳۷۸). **قومیت و قوم‌گرایی در ایران از افسانه تا واقعیت**، تهران: نشر نی.

بررسی راه‌های همگرایی قومیتی با تاکید بر اقوام ترک و کرد در شهرستان ماکو □ ۴۱۵

احمدی، حمید (۱۳۸۵). **تحلیل راهبردی مسائل قومی در آذربایجان (گفتگوی علمی)**، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

حاجیان، ابراهیم (۱۳۸۰). **الگوی سیاست قومی در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی**.

حق پناه، جعفر (۱۳۸۰). **روند تدوین سیاست قومی در نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی**.

موسوی ماکویی، میراسدالله (۱۳۷۶). **تاریخ ماکو**، تهران: نشر بیستون.

کرامر، دانکن (۱۳۸۴). **درآمدی بر کاربرد آمار در تحقیقات اجتماعی**، ترجمه یحیی علی بابایی و امیر ملکی، تهران: دانشگاه تهران.